

JUHLARAHALAUTAKUNTA

Asia: Lausunto ”Suomen Punaisen Risti 150 vuotta” juhlaraha-aiheesta

Juhlarahalautakunta on 13.2.2026 lähettämällään viestillä pyytänyt minulta lausuntoa ”Suomen Punaisen Risti 150 vuotta” juhlaraha-aiheesta. Pyynnössä on kolme ohjaavaa kysymystä ja pituutta koskeva tarkennus. Tämän mukaisesti esitän kunnioittavasti seuraavaa.

Keskeinen tiivistetty näkökulma

Suomen Punaisen Ristin (tämän jälkeen SPR:n) toimintaa tarkasteltaessa on ilmeistä, että historiallinen tulokulma aiheeseen eroaa merkittävästi poikkileikkaustarkastelusta. Historiallinen tulokulma nostaa esiin kansainvälisen työn ja kriisiaikojen toiminnan, ja tuottaa muistikuvia Punaisen ristin symboleilla merkatuista ambulansseista ja kentälle jääneiden haavoittuneiden hoidosta. Tämä historiallinen kuva puhuttelee useimpia tämän päivän suomalaisia mutta on myös oman (menneen) aikansa tuote.

Poikkileikkaustarkastelu puolestaan havainnollistaa kansallisen ja kansainvälisen työn erilaista luonnetta. Kansallisesti muisti nostaa esiin SPR:n työn heikommassa asemassa olevien tukena, sen kansainvälisesti poikkeuksellisen roolin veripalvelun organisoijana (ja myös siihen liittyvän lahjasuhteen ja sosiaalisen koheesion ylläpitäjänä) ja viimeisimpinä ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin liittyen turvatalotoiminnan, monikulttuurisuuden edistämisen ja sisäisen turvallisuuden tukemisen. Kansainvälisestä toiminnasta tulee useimmille ensimmäisenä mieleen varmaankin pakolaisleirit ja kenttäsairaalat, mutta yhtä olennaista on elintarviketuen ja muiden selviytymisen kannalta välttämättömien tavaroiden ja palvelujen kerääminen, kuljettaminen ja jakaminen.

Kansallisesti katse kohdistuu ensiapuun, verenluovutukseen sekä elintarviketukeen ja muuhun hätäapuun. Kansainvälisesti kollektiiviseen muistiin tarttuu haavoittuneiden ja sairaiden huoltoa kehittyvien maiden valtioiden välisten taisteluiden ja sisällyssotien sekä sotilaallisten ja ekologisten kriisien aikana. Kumpien näistä voitaneen kuvata sitomatta ilmiöitä aikaan ja paikkaan.

Toiminnan merkitys

SPR on kansainvälisen järjestön kansallinen jäsenjärjestö, jota on sekä vastannut ilmeiseen kysyntään että luonut uusia toimintamalleja. Se ei siis ole ainoastaan reaktiivinen vaan myös proaktiivinen toimija, jolla on vahva rooli kansallisten toimintamallien tuottajana sen toiminnan eri alueilla ja kriisialueiden toiminnallisena tukirakenteena. Kansainvälistä ja kansallista toimintaa yhdistävä toimintamalli edellyttää järjestöltä vahvaa kansallista johtajuutta, kykyä priorisoida eri asioiden ja toimintatasojen välillä, logistiikan nopeutta ja poikkeuksellisen hyvää hallintaa sekä ihmisten ja rahoittajien sitouttamista sitkeyttä ja pitkäjänteisyyttä vaativaan kansalaistoimintaan.

Suomen kansalaisia ja Suomessa asuvia henkilöitä tavoittavana järjestönä erityisesti ensiapukurssien rooli takaisin elämään pelastamisen välineenä on ollut suomalaisia yhteisöjä rakentavaa. Ensiaputaidot vertautuvat Suomessa uima- ja suunnistustaitojen kaltaisiin suomalaisten perustaitoihin. Kansallisesti on myös merkityksellistä SPR:n poikkeuksellinen rooli veripalvelun tuottajana. Verenluovutus tuntemattomalle annettuna lahjana puhuttelee suomalaisia. Ruoka-aputoiminta ja tavaroiden kierrättäminen ovat olleet tärkeä osa kaikkein haavoittuvammassa asemassa olevien suomalaisten tukemista 1990-luvulta eteenpäin. Monikulttuurisen Suomen rakentaminen on myös ollut tärkeä osa 2000-luvun SPR:n toimintaa, jonka ytimessä on vastaanottokeskusten ohella myös monikulttuurisuuteen liittyvien erilaisten jännitteiden purkaminen ja yhteistyön edellytysten rakentaminen.

Herkkydet

Punaisen Ristin (ja sen sisärjestön Punaisen Puolikuun) toiminta on kriisialueilla auttamiseen keskittyvää ja osapuoliin nähden puolueetonta. Samoin kuin YK:n toiminta, myös PR:n toiminta kuitenkin tulkitaan usein vastapuolen tai jonkun osapuolen tukemiseksi. Tämä konkretisoituu muun muassa Israelin ja palestiinalaisten välisissä jännitteissä mutta ei ole tuntematon muuallakaan.

Aina silloin tällöin on myös kriittiseen sävyyn huomautettu Punaisen ristin lakisäätöistä ja puolivirallisesta asemasta, joka ei aina ole ongelmaton muille samalla kansallishallinnollisella ja kansainvälisellä kentällä toimiville järjestöille. Tämä on kuitenkin enimmäkseen normaalia järjestöjen välistä kisailua.

Avustajien ja avustettavien etnisten ja rodullisten taustojen välillä olevat erot eivät ole ongelmattomia kaikissa tapauksissa, ei varsinkaan, jos auttaminen visualisoituu valkoihoisten muille etnisille tai rodullistetuille ryhmille annettuna apuna. Usein tähän kuvastoon sisältyvään auttamissuhteeseen liittyy myös valtasuhde, jossa autettava on kuvassa auttajaa matalammalla. Joku kriittinen sielu saattaa myös kiinnittää huomiota auttamiseen liittyvään sukupuolittuneeseen kuvastoon (mies auttaa naista ja lasta), mikä ei välttämättä ole yhteensopiva tosiasiallisen kenttätilanteen kanssa.

Suomen Veripalvelu on pitänyt hintatasonsa kohtuullisena ja sairaaloille luovutetun veren puhtaana: lisäksi se on edistänyt alaan liittyvää tutkimusta. Samaan hengenveittoon joku kuitenkin saattaa muistuttaa, että verivalmiste on sisämarkkinoilla liikkuva tuote ja Veripalvelulla on Suomessa de facto monopoli.

Yleisemmin ei ole tavatonta, että kotimaanapu ja kansainvälinen apu asetetaan vastakkain, vaikka niiden toimintaperiaatteet ovat erilaisia. Tätä ei voitane tässä yhteydessä välttää. Juhlaraha on toisaalta myös mahdollisuus näihin toimintatasoihin liittyvien yhteisten nimittäjien kartoittamiseen ja esiin nostamiseen.

Juho Saari, VTT, PhD
Sosiaali- ja terveystieteiden professori
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta